Työelämä
Mikko Räsänen

17.9.2024

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle
Hallituksen vuosikertomus 2023 K2/2024 vp

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on mietinnössään TrVM 6/2018 vp – O 10/2017 kiinnittänyt muun ohella huomiota työntekijöiden oleskelulupien käsittelyaikoihin ja edellyttänyt, että työntekijän oleskeluluvan käsittely saa kestää enintään kaksi kuukautta. Valiokunta on myös katsonut tarpeelliseksi selvittää, voidaanko ennakkotietomenettelyä kehittää työnantajalle annettavan ennakkopäätöksen suuntaan työllistämisen nopeuttamiseksi.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n havaintoina aiheesta:

- Oleskelulupien käsittelyajat ovat lyhentyneet, mutta eivät kaikkiin ammatteihin.
- Lupaprosessien kokonaiskestosta on edelleen vaikea saada selvää. Toimijoina ovat edustustot, TE-toimistot sekä Maahanmuuttovirasto.
- Maahanmuuttovirasto on lisännyt yhteistyötä työnantajien kanssa.
- TE-toimiston ennakkotietomenettelystä on valitettavasti luovuttu.
- Lupaprosessin vastuut muuttuvat 1.1.2025.
- On luotava digitaalinen maahantulon palvelurakenne, jolla helpotetaan yritysten, työntekijöiden ja opiskelijoiden maahantuloa sekä asettautumista Suomeen.

Oleskelulupahakemus tulee vireille, kun hakija on hakemuksen tehtyään käynyt tunnistautumassa. Tunnistautumisen ottaa yleensä vastaan Suomen edustusto. Ulkoministeriö ei kerää tai ei ainakaan julkaise tietoja siitä, miten nopeasti tunnistautuminen voidaan lupahakemuksen tekemisen jälkeen järjestää eri maissa. Tätä odotusaikaa ei lasketa käsittelyaikoihin, mutta sen merkitys on luvanhakijalle ja työnantajalle on aivan yhtäläinen.

Työntekijän oleskelulupaprosessissa on tunnistautumisen jälkeen kaksi vaihetta. Ensin TE-toimisto tekee ns. osapäätöksen, joka sisältää työsuhteen ehtojen tarkistuksen sekä arvion, olisiko työpaikka täytettävissä työnhakijalla EU-alueelta. Mikäli osapäätös on myönteinen, Maahanmuuttovirasto arvioi oleskeluluvan myöntämisen yleiset edellytykset ja antaa asiassa päätöksen.

Sekä TE-toimistojen että Maahanmuuttoviraston käsittelyajat ovat vaihdelleet viime vuosien aikana huomattavasti. TEM uutisoi (25.3.2024) työntekijän ensimmäisten oleskelulupien käsittelyaikojen lyhentyneen vuoden aikana 77 vuorokaudesta 41 vuorokauteen. Myönteiset päätökset tehtiin keskimäärin 21 vuorokaudessa. Käsittelyajoista keskustelua vaikeuttaa se, että aina ei ole selvää, tarkoitetaanko sillä TE-toimiston tai Maahanmuuttoviraston käsittelyaikaa vai onko ne laskettu yhteen. Seurantaa vaikeuttaa myös se, että TE-toimistot eivät enää julkaise tietoa käsittelyajoistaan kotisivuillaan.

Maahanmuuttoviraston käsittelyajat ovat keskimäärin lyhentyneet selkeästi. Niissä on kuitenkin merkittäviä toimialakohtaisia eroja. Vuoden 2024 alusta lukien työ- ja opiskeluperusteisten lupien keskimääräinen käsittelyaika on ollut alle kolme viikkoa, mutta toimisto- ja laitossiivoojien lupahakemuksilla se on ollut yli kaksi kuukautta, 70 vuorokautta. Näin suurelle erolle on vaikea keksiä selitystä, kun mahdollisten lisäselvitysten hankkimista ei lueta viraston käsittelyaikaan.

Maahanmuuttovirasto on kehittänyt ja monipuolistanut yhteistyötään työnantajien kanssa. Toimialaliitot saavat tietoa mm. omien ammattiryhmiensä luvituksesta ja käsittelyajoista. Elinkeinoelämän keskusliitto ja Maahanmuuttovirasto järjestivät toukokuussa 2024 työpajan, jossa niiden asiantuntijat kävivät yhdessä yritysten HR-työntekijöiden kanssa

oleskelulupien hakuprosessia ja Enter Finland -palvelun käytettävyyttä. Tällainen asiakasyhteistyö on arvokas lisä palveluiden muotoilussa.

TE-toimiston työnantajalle antamasta ennakkotietomenettelystä oleskeluluvan hakemiseksi on luovuttu ulkomaalaislain 5 luvun uudistamisen yhteydessä talvella 2023. Tämä on valitettavaa rekrytointimahdollisuuksia kartoittavien työnantajien kannalta. Ennakkotieto mahdollisti hallinnollisesti kevyemmän tavan siihen kuin rekrytointi ja varsinainen lupamenettely ovat.

Työnantajilla on toisinaan tarve rekrytoida useita henkilöitä ulkomailta lyhyessä ajassa. Samalle työpaikalle. Tämä korostuu kausitöissä, mutta laajoja rekrytointitarpeita on myös muilla aloilla esimerkiksi uusi tuotantolaitos avattaessa. Kun ammatti kuuluu saatavuusharkinnan piiriin, olisi perusteltua luoda menettely, jossa yhdellä kertaa voitaisiin todeta luvan myöntämisen edellytykset usealle oleskeluluvan hakijalle. Alueellisen työlupalinjauksen muuttaminen on tähän liian hidas väline. Tämä vähentäisi sekä työnantajan että viranomaisten hallinnollista työtä.

Oleskelulupamenettely muuttuu osin vuoden 2025 alusta lukien, kun vastuu TE-palveluista siirtyy valtiolta kunnille. TE-toimistojen nykyiset tehtävät eivät näiltä osin siirry kunnille, vaan oleskelulupahakemusten käsittely siirtyy yksinomaan Maahanmuuttovirastolle. Se yhtäältä selkeyttää hallintoa, mutta samalla tuo virastolle uusia tehtäviä. TE-palveluuudistuksen vaikutuksia on seurattava myös tältä osin.

Maahantuloon ja asettautumiseen sekä yritystoiminnan, työn tai opintojen aloittamiseen liittyy paljon muutakin viranomaisasiointia kuin oleskeluluvan hakeminen. Nämä toiminnot ovat Suomessa edelleen erillisiä, vaikka digitalisaatio olisi teknisesti mahdollistanut asioinnin samanaikaisuuden. Tämä aiheuttaa viiveitä mm. yritystoiminnan ja työn aloittamiselle ja palkanmaksulle. Suomessa olisi aloitettava valmistelu monialaisen palvelurakenteen luomiseksi, jossa nopeutetaan asiointimahdollisuuksia esimerkiksi verottajan, Digi- ja väestötietoviraston ja poliisin sekä pankkien kanssa.